LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO

Eduskunnan sosiaali-ja terveysvaliokunta
HE 115/2025 vp

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain sekä tulotietojärjestelmästä annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä.

Esityksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi elatustukilakia, lapsen elatuksesta annettua lakia sekä tulotietojärjestelmästä annettua lakia. Elatustukilakiin ehdotetaan säädettäväksi elatusvelvollisen vanhemman toimimisvelvollisuudesta elatuskyvyn muututtua, Kelan oikeudesta luovuttaa hyvinvointialueelle välttämättömät tiedot elatusvelvollisesta sekä täsmennettäväksi hyvinvointialueen tehtäviä ja oikeuksia tilanteissa, joissa lapsi on hyvinvointialueen järjestämässä ympärivuorokautisessa hoidossa kodin ulkopuolella.

Lapsen elatuksesta annettua lakia (elatusapulakia) ehdotetaan muutettavaksi säätämällä hyvinvointialueille oikeus tarkistaa vanhempien tulo- sekä verotietoja elatusapua koskevien sopimusten vahvistamisen yhteydessä sekä arvioidessaan elatusavun muuttamisen tarvetta. Lisäksi laissa ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueen tehtävistä tilanteessa, jossa se on saanut Kelalta tiedon elatusvelvollisen vanhemman elatuskyvyn mahdollisesta muuttumisesta.

Tulotietojärjestelmästä annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi säätämällä tulorekisteristä hyvinvointialueelle välitettävistä ja luovutettavista tiedoista lapsen elatuksesta annetussa laissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien toteuttamiseksi.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) tarkastelee esitystä erityisesti YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa määriteltyjen lapsen oikeuksien ja niiden toteutumisen näkökulmasta.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimuksen 26 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat

jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti. Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat. Artiklan 27 mukaan lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. Artiklan mukaan vanhemmilla ja muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet. Artiklassa asetetaan sopimusvaltiolle velvoite ryhtyä kansallisten olosuhteiden ja varojen mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antaa tarvittaessa aineellista apua ja tukea ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen. Artiklan mukaan sopimusvaltiot pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin turvaamaan lapsen elatusmaksujen saannin vanhemmilta tai muilta lapsesta taloudellisessa vastuussa olevilta niin sopimusvaltiossa kuin ulkomailtakin.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomea koskevissa loppupäätelmissään vuonna 2023 (CRC/C/FIN/CO/5–6, kohta 35) suositellut Suomea välttämään sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin sekä tehostavan politiikkaansa, jolla pyritään varmistamaan riittävä elintaso kaikille lapsille.

LSKL kannattaa lapsen elatusta koskevaan järjestelmään esitettyjä uudistuksia. LSKL kuitenkin painottaa, että esityksen ehdotukset eivät saa johtaa sopimuksettomaan tilaan, jossa lapsi ei saa elatusapua eikä elatustukea. Esityksen mukaan (s. 37) ehdotettu vahvempi viranomaisinterventio voi olla omiaan vähentämään vanhempien välisiä ristiriitoja ja tätä kautta edistää mahdollisesti haasteellisissakin tilanteissa elävien lasten hyvinvointia. Esitys edistää siten lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artiklan mukaista lapsen oikeutta riittävään elatukseen omalta vanhemmaltaan. LSKL katsoo tavoitteen hyväksi, mutta toteaa, että esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännöstä ilmenee pidemmältä ajalta lastenvalvojapalveluiden ruuhkautumista ja vanhempien haasteita päästä palvelujen piiriin (EOAK/1411/2023 ja EOAK/6380/2020). LSKL pitää mahdollisena, ettei tavoite toteudu ja vaikutukset realisoidu, ellei hyvinvointialueiden jo valmiiksi ruuhkautuneille perheoikeudellisille palveluille turvata riittäviä resursseja hoitaa esitettyjä tehtäviä.

LSKL korostaa, että vanhempien tulee saada riittävää tukea elatukseen liittyvässä sopimusprosessissa. Lapsen oikeuksien komitea on Suomea koskevissa loppupäätelmissään vuonna 2023 (CRC/C/FIN/CO/5–6, kohta 25) suositellut sopimusvaltiota tehostamaan perheille annettavaa tukea, kuten sovittelupalveluja avio- ja avoerotapauksissa, ja tarjoamaan lapsille tarvittaessa asianmukaista neuvontaa ja traumatukea.

LSKL myös toteaa, että hallituksen esityksessäkin mainittu Lapsiperheiden pienituloisuus ja sosiaaliturvaetuudet (LAPSOSET) -tutkimushanke ja sen loppuraportin toimenpiteet esittävät eropalveluiden kehittämistä niin, että ne nykyistä paremmin tukevat vanhempia ymmärtämään lapsen edun eron jälkeisissä päätöksissä ja sopimuksissa. Raportin mukaan lastenvalvojat ja käräjäoikeuden

tuomarit korostavat varhaisen tuen merkitystä ja vanhempien välisten riitojen ehkäisyä. LSKL katsoo, että lastenvalvojien roolin vahvistaminen lisäresurssein voisi auttaa ennaltaehkäisemään konflikteja ja edistää rakentavaa vuoropuhelua.